

Dunántúli gyűjtemények

PÉNTEK IMRE

Olvasó

A Szombathelyi Képtár évtizedei

Gálig Zoltán: Művészek, stílusok, események, jelenségek

Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum, 2020, 236 oldal

akinek szenvedélye, ambíciója meghatározta a képtár évtizedeit. Írásműve is érdekes vállalkozás: az elmúlt időszak lexikonszerű feldolgozása kitérhet minden apróbb részletre, hiszen a történések centrumában maga a képtár áll. A felsorolós cím jelzi, nem volt egyszerű döntenie a tagolást illetően. De logikusan a művészeket vette előre és – hozzátennem – a műveket, amelyek külön nem jelzett.

A vidék kulturális élete mindig akkor fejlődött, amikor valamilyen kiemelt intézmény létesült az adott térségben. A 70-es években jutott pénz ilyesmire is, a pletykák szerint Vas és Zala úgy osztozott, hogy Egerszegén színház, Szombathelyen képtár épülhetett. Mindkét városban meglehetősen előzmény nélküli intézményekről volt szó. A színházhoz kellett a Kossuth-díjas Ruszt József rendező, a képtárhoz Gonda György megyei tanácselnök, aki műgyűjtőként már észre vettette magát. Mindkét intézmény sikerrel újította meg a környék kulturális életét.

Különösen áll ez a képtárra. Hisz hasonló épület nem készült a szocializmus időszakában. A tervező, egy helyi építész, Mátis Lajos, jól megoldotta feladatát. Az épületben számos kiállítótér van, az Iseumhoz is jól illeszkedik. A 35 éves évforduló számos visszatekintésre adott alkalmat, és egy emlékkiállításra túl – a felújítás közepette – született egy kiadvány is, Gálig Zoltán lexikonszerű könyve *Művészek, stílusok, események, jelenségek* címmel.

Gálig a kezdetektől a képtárban dolgozott különféle pozíciókban, így alaposan ismeri az intézmény történetét és szerkezetét. Ehhez hozzájárult a községi születése, de elsősorban az, hogy elhivatott művészettörténész,

Ha klasszikusokról van szó, Dürert aligha előzheti meg más. Gálig leírja, hogyan került a képtár birtokába a *Krisztus Emmausban* című rajza. A lexikon tágítja a kört, ami a két világháború közti művészeket illeti: Bartoniek Anna, Csapek Károly, Diósy Antal, Endresz Alice, Futásfalvi Márton Piroska, Rauscher György a kánonból kimaradt művészek, akiknek életműve a magyar festészet értékeit gyarapítja. Érdekes megoldás: a számára fontos művészek nem egyszerűen lexikoncikként szerepelnek, hanem interjú is készült velük. Ezek közül is kiemelkedik a Konkoly Gyulával készült beszélgetés 2019-es múcsarnokbeli kiállítása alkalmából. Gálig a 2004-es szombathelyi kiállításhoz köti a látottakat, amelyet „új korszaknak” nevez. Az intenzív hatású képeken tengerpart, fiatalok látszanak, az arcok kerülnek előtérbe. A beszélgetésből Konkoly tudatossága tűnik ki. Találunk elemzést Birkás Ákos fotóeljárásáról, amikor egymásra exponálta a Rembrandt-önarcképeket. Ugyancsak kiemelten szerepel Gellér B. István, azaz Brunó. Az elismerés mellett bizonyos kritika is megfogalmazódik: „Zseni volt [...], mégis az összes képében van valami merevség, szögletesség”. Az „egyéni mitológia” képviselőjében azonban kitér, eredetisége vitathatatlan. Szirtes János is bekerült az arcképcsarnokba. Kiállítása is volt 1988-ban a képtárban, performansa pedig sikert aratott. Hangsúlyosan szerepel T. Takács Tibor, aki egyike volt azoknak, akik a főiskola után visszatértek szülővárosukba.

Ha már a helyi művészeknél tartunk, kissé sajnálatos, hogy m. Molnár István, alias Menyus kimaradt a sorból. A szombathelyi képzőművészet jelese volt, micisapkás Kádár-arcképe legendássá vált. (Vajon hol lehet most?) Halála után kiállítást rendeztek műveiből a képtárban, melyet Ambrus Lajos, íróbarátja nyitott meg. Én magam is részt vettem a (nekünk) jeles eseményen. Hiányérzetem megemlézése kis elégtételadás a művésznek.

Ha már a művészeknél tartunk, akkor a politikusok sem maradhatnak el. Az egyik meghatározó figura Gonda György megyei elnök. Mint mondják, neki köszönhető a képtár elfogadtatása a várossal. Gálig is elismerően ír róla. A kételkedőkkel szemben helyi szövetségeket keresett (és talált), akik a képtár mellé álltak. Az alapkövetétel előtt egy évvel Budapestre került, de a képtár támogatását nem hagyta abba. Salamon Nándor igazgatósága idején a külföldi kapcsolatrendszerrel volt elégedetlen, melyet aztán utóda, Fabényi Júlia valósított meg. A jelenlegi igazgatónak pedig elévülhetetlen érdemei vannak a textilgyűjtemény gyarapításában és gondozásában. Egy másik politikus neve is szerepel a kötetben, Pozsgay Imréné. A 1979-es fotón látni, amint miniszterként leteszi a képtár alapkövét. Az „instabil alapkö” végül a múzeumba került, jelenleg is itt vár a felbontásra.

A személyek közül feltétlenül érdemes kiemelni a Gálig által megismert műgyűjtőt, Saphier Rezsőt. Hogy lesz egy amatőr érdeklődőből kiemelkedő szakember, valódi gyűjtő, akinek felkészültségére a szakma is sokat ad? Anyagából a Nemzeti Galériában rendeztek kiállítást.

A lexikonnak vannak különleges szócikkei. Az egyik ilyen a *Csirkera*gy, Nyári István képe, a képtár egyik legnépszerűbb darabja. Létrejöttéről maga a művész nyilatkozott a szerzőnek. Elárulta az étkező hölgy nevét, a képen szereplő férfi kilétét. Ismertette a technikát s azt, hogy a képen hónapokig dolgozott. Mindenesetre a mű a 80-as évek ikonikus darabja, a magyar fotórealizmus kiemelkedő teljesítménye. A *Forró ősz* a rendszerváltás éveit s a képtárra gyakorolt hatását igyekszik bemutatni. Kilencvenes évek – ez a képtár életében újabb korszakot jelentett Fabényi Júlia igazgatósága alatt. A külföldi kapcsolatok felélénkültek, a neoavantgárd nemzedék után a fiatalok előtérbe kerülése, a nóművészek szerepeltetése, népszerű és igényes kiállítások átvétele jellemezték a programot. Gálig értékelése alapján az eredmények nem maradtak el. „Bekerültünk a nemzetközi művészet vérkeringésébe.”

A Szombathelyi Képtár jelenleg a múzeum része, profilját a jelenlegi igazgató, Cebula Anna határozza meg.

Gálig könyvének sok érdeme van. A szerzőnek sikerült megosztania a kiterjedt szakmai tudást, amit pályája során összegyűjtött, és sok személyes élményét is közreadta. Érdekes és változatos szócikkkel kínálja meg az olvasót, s egy felkészült művészettörténész pályájáról ad hiteles képet.

Vidéki alkotók útjai és pályái 1900-tól napjainkig

Kostyál László – Seres Péter: Képzőművészet Zalaegerszegen

Zalaegerszeg Önkormányzata, 2020, 364 oldal

Zala megye az elmúlt időszakban nem kényeztette el a közönséget képzőművészeti kiadványokkal. Pedig alkalom lett volna rá, számtalan jó kiállítás nyílt a múzeumban vagy a Városi Kiállítóteremben, ami megérdemelt volna egy katalógust. A gébárti nemzetközi művésztelpekre sem nagyon volt pénz, a végső fázis csak ritkán jutott el valamilyen kiadványig. Pedig a több mint harminc éve szerveződő – nyugodtan mondhatjuk – intézmény valóban jelentős tevékenységet mondhat magáénak. A Vitrin Egyesület – a helyi képzőművészek társulása – nemrég kiadta a tagjait bemutató füzetet, ez sem csekélység, de egy átfogó, a történelmi múltra visszatekintő, alapos kiadvány mindmáig hiányzott a palettáról. Am az év közepén – némileg meglepetésre – megjelent egy mutatós, nagy méretű album *Képzőművészet Zalaegerszegen* címmel, a városi önkormányzat kiadásában. A szerkesztést és a szakmai munkát dr. Kostyál László művészet-történész végezte, a fotóanyag összeállítása Seres Péter érdeme.

El lehet töprengeni azon, miért nem az egész megye térsége lett feldolgozva, Nagykanizsa miatt maradt ki, de a kötetben is jelzi a kiadó: ilyen volt a pályázati kiírás, amelyen az albumra pályázni lehetett.

A bevezető tanulmány a „modern képzőművészet alakulásának zalaegerszegi folyamatát” ígéri, és három részre tagolja a rendelkezésre álló időszakot: 1900-tól 1945-ig, 1945-től 1990-ig és 1990-től napjainkig. A polgárosuló Zalaegerszegen a gimnázium jelentette a bázist, ahonnan két tanár, Borbély György újságíró és menedzser, valamint Göbel János festőművész kiemelkedett. Érdemüknek tudható be, hogy 1906-ban megrendezték az első kiállítást a városban, és a zalai képzőművészek a 20-as években évente kétszer is bemutatkozhattak különböző kiállítóhelyeken. Az I. világháborús emlékmű felállítása is része volt az alakuló kulturális életnek, valamint az, hogy a Magyar Képzőművészeti Társasága tagjai zalai településeken dolgoztak, és műveiket szintén bemutatták a helyi kiállítóhelyeken. Megjelentek a főiskolán végzett festők, mint Kássa Gábor, Kaposi Antal és Frimmel Gyula is, akik nagyban növelték a szakmai színvonalat.

Ez a tisztos, szerény gyarapodás akadt meg 1945-ben. A totális államosítás a képzőművészetet sem kímélte, a műkereskedelem megszűnt, helyette gyakorlattá vált a műtermekből való vásárlás. Elkezdődött a képcsarnoki értékesítés, a kiállítások engedélyeztetése, a Lektorátus mindenható szakmai-politikai ellenőrzése a köztereken. A helyi változások részét képezte Udvardy Ignác hazatérte, az idős festőművész ide vonult vissza. Nagybányai expresszív stílusa megszélűdött, a városban fejezte be pályáját. Az új korszakban még helyet kért és kapott magának Kaposi Antal és Frimmel Gyula, a két rajztanár, Göcseji Pataki Ferenc szintén visszatérőként próbálkozott a képzőművészeti élet megszervezésével.

A valódi változást Németh János hazatérése jelentette, aki családjá hagyományait folytatva került az Iparművészeti Főiskola kerámia szakára, s visszatérése után a kályhagyárban, egykori tulajdonukban kapott munkát. Az első tíz év számára is az ipari technológia alkalmazását jelentette, csak utána tudott érdemben kerámiaplasztikával foglalkozni, főként Borsos Miklós tanácsait követve. Szabó Sándor a főiskola után szintén a városban folytatta festői munkásságát, két alkotó azonban „elveszett”, Szécsényi László, aki szobrásznak indult és Miklosovits László, aki grafikusként futott be szép pályát Albertirsán.

A következő kirajzás a főiskoláról 1967-ben Dús Lászlót hozta haza, aki nemcsak festőként hozott újat, de szervezőként is új formákat teremtett a városban. A Bernáth-tanítvány népszerű képzőművészeti szakkört vezetett, egyik kezdeményezője és létrehozója volt az egervári művésztelepnek. (Kár, hogy erről nem született kiadvány.) A hétéves időszak, amit Zalaegerszegen töltött, a bernáthi lírai realizmus vonulatának kiteljesedését jelentette számára, később, 1974-től az Egyesült Államokban letelepedve az absztrakt expresszionizmus irányzata felé fordult, s hazatérve a 90-es években is ezt folytatta. Az egervári művésztelepet Szabolcs Péter szobrászművész vette át, kevés sikerrel.

1976-ban négy művészlakás épült a városban a Páterdombon, ami új lehetőségeket teremtett az alkotóknak. Ide költözött Németh János, Dús László, és Szolnokról érkezett Zalaegerszegre Palicz József és Gácsi Mihály, mindketten országosan ismert művészként.

A 70-es évektől új generáció jelentkezett a városban: Bedő Sándor és Gábrriel József, mindketten festők és grafikusok. Szintén művésztanárként dolgozott mellettük Szényi Zoltán. Ekkor tűnt fel Nagy Kálmán, Németh Klára, mindketten festők, míg Fischer György a szobrászi vonulatot erősítette, akárcsak Horváth László. Autodidakta sorból vált önálló szobrászmesterré Béres János, és Farkas Ferenc Somogyi-növendékként tért vissza Zalaegerszegre, ahol ma is meghatározó egyénisége a helyi művészcsoporthoz.

1990-ben megtörtént a rendszerváltás, megszűnt az állami felügyelet, de megszűntek az addig kialakult megjelenési

és támogatási formák is, mint a jól bevált Dunántúli Tárlat. (Megjegyzem, az utolsó tárlaton, 1990-ben díjat nyert három zalai művész, Fischer György, Frimmel Gyula és Gábrriel József).

Zalaegerszegen az Ady Endre iskolában elindult a hatosztályos gimnáziumi művészeti képzés, a tanári kar a művészek elsőrangú bázisát jelentette a városban. Ez kiegészült a Romániában tanult Budaházi Tiborral, aki már Magyarországon vált ismert művésszé, majd a Marosvásárhelyről áttelepült Nemes László festőművész talált itt otthonra. Létrejött a Zala-Art, a városi művészek egyesülete, de öt év után megszűnt. Később a ZAZEE és a Vitrin próbálta felvállalni a helyi érdekvépviseletet, részsikerekkel. Bővültek a kiállítási lehetőségek: a városi hangversenyterem, majd a VMK új kiállítóterme kínált lehetőségeket a múzeum mellett, de olykor a Hevesi Sándor Színház is rendezett tárlatokat. A köztéri szobrászat is gyarapodásnak indult, olykor konfliktusokkal, amelynek eredményeképpen Fischer György Szent István-szobra magánadományozásból került felállításra. Németh János művei – nagy méretű domborművek, emlékművek – mellett felállításra került Fischer György ivókútja, Szabolcs Péter *Király és királynéja* és Kiss Sándor egészalakos, álló Mindszenty-szobra a Mária-templom mellett. Farkas Ferenc ebben az időszakban vált meghatározó művésszé, a város évfordulója kapcsán az ő szobra került a központi térre mint identitást jelképező mű. Németh János keramikus 2014-ben Kossuth-díjat kapott, és elnyerte a Nemzet Művésze címet.

A legifjabb generáció tagjai közt meg kell említeni Dienes Gyulát, Monok Balázst, és különösen érdemes figyelni Németh Miklós grafikusművész pályáját, aki egyedi technikájával sikereket aratott. Tánzos György, az Ady-iskola művésztanára a pécsi főiskola után itt találta meg egyedi útját, újabb képeit rangos magángyűjtemények vásárolják. De voltak más mozgások is. Horváth M. Zoltán és Ernst András az Ady-iskolából Pécsre távozott, Gábrriel József egy kalandos amerikai kivándorlás, majd hazatérés után elhunyt, Fischer Györgyöt elvitte egy váratlan betegség. 2015-ben költözött Lendváról Zalaegerszegre Pál Kátja festőművész, aki magánművésztelep szervezésével is foglalkozik. Spanyolországból tért haza Müller Imre festőművész, aki az egyik műtermes lakást foglalta el a Páterdombon.

A művészeti iskolának köszönhetően számos fiatal kapott művészeti képzést, s később különböző főiskolai, egyetemi tanulmányokat folytatott: Bárdosi Katinka, Bóbits Diána, Borbás Helga, Drabik István, Dobribán Fatime, Fischer Judit, Gazdag Ágnes, Horváth László Adrián, Szentgróti Dávid. A megyei támogatás elapadása miatt megalakult a Zalaegerszegi Szalon, amely legutóbb, 2018-ban 23 művészt állított ki. Ugyanebben az évben a ZAZEE-nek 43 művészt sikerült hazacsábítania a kiállítására.

Részletes tájékoztatást kapunk az elszármazottakról is, az 1864-ben született Hány Gyulától Agg Liliig. Sajnálatos, hogy Árendás József grafikus és plakáttervező – aki évtizedekig dolgozott a színház arculatán, s ilyen módon meghatározta annak dizájnját – kimaradt a könyvből, pedig helyet kaphatott volna.

Kostyál László tanulmánya megbízható ismereteket nyújtva tekinti át a témát. Seres Péter fotói jól érvényesülnek, mennyiségük és minőségük megfelelő szintű. *A Képzőművészet Zalaegerszegen* című album színvonalas szakmai bemutatkozás, a helyi identitást segítő példa, s más megyék és városok figyelmébe is ajánlható.